

PHỎNG VẤN VÀ TRẢ LỜI PHỎNG VẤN _____

A – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

– Có những hiểu biết đầu tiên về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, một loại hoạt động không thể thiếu trong xã hội văn minh.

– Nắm được một số kỹ năng phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, nhất là kỹ năng đặt câu hỏi và trả lời câu hỏi.

– Thông qua việc học tập phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, thấy được sự cần thiết phải có thái độ khiêm tốn, nhã nhặn, biết chia sẻ, biết lắng nghe,... trong giao tiếp với mọi người.

B – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I – NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

a) Nói đến phỏng vấn, nhiều người thường nghĩ đến một công việc riêng của các phóng viên. Đúng là các phóng viên rất hay phải thực hiện những cuộc phỏng vấn. Thế nhưng hiểu biết về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn lại không chỉ cần thiết riêng cho những người làm công tác báo chí và truyền thông. Xét trên một phạm vi rộng, con người rất cần đến những kiến thức và kỹ năng phỏng vấn và trả lời phỏng vấn để có thể đặt câu hỏi, chuyện trò, có thể thu thập hoặc cung cấp thông tin, để tìm hiểu một con người hoặc nắm bắt một dư luận, nhằm làm cho tầm hiểu biết được mở rộng và hiệu quả giao tiếp được nâng cao. Vì thế, việc giúp HS làm quen với các hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn chính là một cách chuẩn bị thiết thực cho các em bước vào đời.

Những năm gần đây, phỏng vấn và trả lời phỏng vấn ngày càng được áp dụng rộng rãi trong tuyển chọn HS du học, tuyển dụng nhân viên làm việc, xét cấp thị thực xuất nhập cảnh,... Với nhiều công ti danh tiếng ở trong và ngoài nước, tìm hiểu năng lực thực sự của ứng viên qua phỏng vấn là một công việc có ý nghĩa khoa học thực sự, và do vậy, là một công việc không thể bỏ qua⁽¹⁾. Vì thế, làm cho HS sớm có kiến thức và kỹ năng phỏng vấn và trả lời phỏng vấn còn có ý nghĩa đưa đến cho HS

(1) Có thể xem loạt bài : *Làm thế nào dịch chuyển núi Phú Sĩ*, báo điện tử *Tuoitreonline*, các ngày 7, 8, 9 tháng 11 – 2006.

một hành trang cần thiết cho một tương lai không xa, khi các em cần du học hoặc tìm kiếm việc làm.

b) Có nhiều định nghĩa khác nhau, tương ứng với những quan niệm khác nhau về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn.

Một số định nghĩa mới chỉ coi phỏng vấn và trả lời phỏng vấn là một cuộc trò chuyện nhằm tìm kiếm thông tin. Một số định nghĩa khác lại chú ý hơn đến mục đích và ý nghĩa quan trọng, cấp thiết mà sự phỏng vấn và trả lời phỏng vấn phải đạt tới thông qua cuộc trò chuyện đó. Ví như theo K. Xto-rơ-can thì, nói một cách giản lược và tổng quát, phỏng vấn là một cuộc nói chuyện với một nhân vật nổi tiếng hoặc một người có thể không có tiếng tăm nhưng đang làm một việc quan trọng đối với xã hội, hoặc đang cần nói một điều gì đó về những vấn đề có tầm quan trọng đối với xã hội⁽¹⁾.

Nhưng trong thực tế, người ta không chỉ phỏng vấn và trả lời phỏng vấn về những gì có tầm quan trọng đối với toàn xã hội. Hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn nhiều khi, xét đến cùng thì vẫn gián tiếp có ý nghĩa xã hội, nhưng trước mắt chỉ trực tiếp vì mục đích của trường học, của công ti, hoặc vì quyền lợi của cá nhân người đang có nhu cầu xin học, xin làm việc. Do đó, nên khái quát lại rằng, đề tài của cuộc chuyện trò trong phỏng vấn và trả lời phỏng vấn là một điều có ý nghĩa quan trọng, đáng được quan tâm.

2. Trọng tâm bài học

Không nên lầm tưởng rằng, phỏng vấn và trả lời phỏng vấn là một hoạt động mà ở đó, người phỏng vấn chỉ cần làm những việc thật giản đơn là hỏi và ghi lại trung thành lời đáp, còn người trả lời phỏng vấn cũng chỉ cần hiểu rõ câu hỏi và đáp lại một cách trung thành. Ngược lại, hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn đòi hỏi cả hai bên phải bỏ nhiều công sức ; đồng thời, phải nắm được nhiều hiểu biết và kĩ năng làm việc.

Tuy nhiên, ở nhà trường và chỉ trong chưa đầy một tiết học, không thể đòi hỏi HS phải nắm vững mọi kĩ năng về phỏng vấn và trả lời phỏng vấn. GV chỉ có thể lưu ý HS tới những điều mấu chốt nhất, những điều đã ghi trong nội dung của SGK, đặc biệt là việc xây dựng hệ thống câu hỏi, cách trả lời câu hỏi và thái độ của hai bên khi tiến hành hỏi – đáp. Bởi vì đó không chỉ là những điểm mấu chốt của phỏng vấn và trả lời phỏng vấn mà còn là những điều liên quan trực tiếp tới việc nâng cao phẩm chất trí tuệ và nhân cách văn hoá của HS.

Mặt khác, khi dạy về phỏng vấn, cũng nên đề cập tới những việc cần làm sau khi tiến hành phỏng vấn (dĩ nhiên là trừ những cuộc phỏng vấn trực tiếp hoặc

(1) Xem : Nhiều tác giả, *Cách viết một bài báo*, Thông tấn xã Việt Nam, Hà Nội, 1987.

không cần lưu biên bản). Dạy HS đánh giá và trình bày kết quả phỏng vấn là dạy các em một cách thức làm việc khoa học, có phương pháp, một cách thức làm việc mà HS rất cần phải có khi thực sự bước vào cuộc sống. Việc dạy HS đánh giá và trình bày kết quả phỏng vấn còn đáng được coi trọng, bởi hơn bất kì khâu nào khác trong hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn, đây là công việc có thể giúp HS thiết thực nâng cao trình độ làm văn.

II – PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phương pháp dạy học

a) GV nên bắt đầu bằng cách cho HS nhớ lại những cuộc phỏng vấn mà các em đã gặp trong thực tế (có thể dưới các hình thức : cho HS kể lại hoặc nghe qua máy ghi âm, hoặc xem lại trên màn hình,...). Tiếp đó, GV cho HS thảo luận (tại nhóm học tập hoặc trên lớp) các câu hỏi hoặc các tình huống thực tế, để từ đó rút ra những bài học. Cuối cùng, HS sẽ tập vận dụng những bài học ấy qua việc làm bài tập.

b) Ở trường học phổ thông, dạy phỏng vấn đồng thời còn là dạy cách nghĩ, cách hỏi, cách trả lời, cách giao tiếp trong quá trình hỏi – đáp. Vì thế, ở tiết học này, GV cần tận dụng mọi cơ hội để liên hệ lí thuyết với thực tế sống của HS, để giúp HS rút ra những bài học thiết thân về cách nói, cách nghe, và nói rộng hơn, về cách sống.

2. Tiến trình tổ chức dạy học

Công việc hướng dẫn HS học tập nên đi theo các bước sau đây :

a) Bước 1 : Tìm hiểu mục đích, tầm quan trọng của phỏng vấn và trả lời phỏng vấn.

GV bắt đầu bằng việc cho HS nhớ lại những hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn mà các em đã gặp trong cuộc sống hằng ngày. Tiếp đó, GV có thể tiến hành giảng dạy theo một trong các cách sau :

– Cách thứ nhất : Tổ chức cho HS lần lượt thảo luận các câu hỏi trong SGK. Khi sơ kết, GV cần làm rõ :

+ Không phải bất cứ cuộc trò chuyện, hỏi đáp nào cũng mặc nhiên được coi là phỏng vấn. Chỉ là phỏng vấn khi cuộc trò chuyện ấy được thực hiện nhằm mục đích rõ ràng là để thu thập thông tin về một chủ đề quan trọng, có ý nghĩa.

+ Tôn trọng hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn là tôn trọng sự thật, tôn trọng quyền được bày tỏ ý kiến của công chúng, và vì thế, là một biểu hiện của tinh thần dân chủ trong xã hội văn minh.

– Cách thứ hai : Với đối tượng HS khá hơn, GV có thể cho các em thảo luận : Vì sao các hoạt động phỏng vấn và trả lời phỏng vấn lại rất cần cho cuộc sống của chúng ta ? Trên cơ sở đó, GV dẫn dắt HS tìm ra các kết luận đã nêu trên.

b) Bước 2 : Tìm hiểu về phỏng vấn.

GV cho HS thấy có thể chia quá trình phỏng vấn thành ba công đoạn, ứng với ba chặng thời gian : trước, trong và sau khi phỏng vấn. Sau đó, GV hướng dẫn HS tìm hiểu từng chặng một. Để bài học được sống động và việc tìm hiểu có kết quả cao, GV nên tìm cách để HS thực sự "nhập vai" một người đang thực hiện phỏng vấn.

– Khâu chuẩn bị phỏng vấn :

+ Có thể hỏi HS : Nếu được giao làm nhiệm vụ phỏng vấn, anh (chị) thấy cần chuẩn bị những gì ?

Khi sơ kết thảo luận, GV cho các em thấy : Trong hoạt động phỏng vấn, có năm yếu tố không thể thiếu : (1) người phỏng vấn ; (2) người trả lời phỏng vấn ; (3) mục đích phỏng vấn ; (4) chủ đề phỏng vấn ; (5) phương tiện phỏng vấn.

Gợi ý trong SGK chưa nói đến sự chuẩn bị phương tiện phỏng vấn (không nhất thiết phải là máy ghi âm, máy quay phim mà có thể chỉ là sổ tay, giấy bút).

+ GV cần cho HS thấy rõ : Các yếu tố trên không tồn tại riêng rẽ mà phải gắn bó, kết hợp với nhau, quyết định lẫn nhau. Ví dụ, đối tượng phỏng vấn phải phù hợp với mục đích và chủ đề phỏng vấn. Việc phỏng vấn cái gì và để làm gì quyết định việc chọn phỏng vấn ai.

+ Nhưng đến lượt mình, việc hỏi ai, cùng với việc hỏi cái gì và để làm gì, lại quyết định việc phải hỏi như thế nào. GV tổ chức cho HS tìm hiểu các ví dụ, sau đó thảo luận các câu hỏi ghi tại mục II.1.b trong SGK để thấy được :

Hệ thống câu hỏi phỏng vấn cần phải : (1) ngắn gọn, rõ ràng ; (2) phù hợp với mục đích và đối tượng phỏng vấn ; (3) làm rõ chủ đề ; (4) liên kết với nhau và được sắp xếp theo một trình tự hợp lí.

Mặt khác, để có thể thu thập được nhiều nhất những thông tin mong muốn, cần tránh những câu hỏi mà người trả lời chỉ cần đáp : không / có ; đúng / sai.

– Khâu tiến hành phỏng vấn : GV cho HS thảo luận các câu hỏi trong mục II.2 của SGK để các em thấy được :

+ Không phải lúc nào người phỏng vấn cũng chỉ được nêu ra những câu hỏi đã chuẩn bị sẵn. Ngược lại, trong quá trình hỏi – đáp, người phỏng vấn còn cần lắng nghe lời đáp để đưa ra thêm những câu hỏi nhằm : (1) làm cho câu chuyện liên tục, không rời rạc, gián đoạn ; (2) khéo léo lái người trả lời phỏng vấn trở lại chủ đề phỏng vấn, nếu thấy họ có dấu hiệu "lạc đề" ; (3) gợi mở, khiến người trả lời phỏng vấn có thể nêu ý kiến được rõ hơn.

+ Cuộc phỏng vấn nên được diễn ra trong không khí thân tình, tự nhiên. Người phỏng vấn không chỉ cần lịch thiệp, nhã nhặn, biết lắng nghe, đồng cảm với người cùng nói chuyện mà còn cần tỏ ra tôn trọng ý kiến của họ bằng cách chăm chú

ghi chép và cố tránh chạm vào những chỗ có thể làm cho người trả lời phỏng vấn không vui.

+ Trước khi kết thúc, người phỏng vấn không nên quên cảm ơn người trả lời phỏng vấn đã dành công sức, thời gian cho buổi chuyện trò (cũng như đã không quên tìm những lời mở đầu có thể gợi ra một không khí gần gũi, thân thiện).

– Khâu đánh giá, trình bày kết quả phỏng vấn :

GV cho HS thảo luận các câu hỏi theo thứ tự trong SGK để thấy được : (1) Kết quả phỏng vấn phải được trình bày trung thực (người phỏng vấn không được phép tự ý sửa chữa những câu trả lời phỏng vấn) ; (2) Bài phỏng vấn phải được trình bày rõ ràng, trong sáng và hấp dẫn (có thể thêm những lời miêu tả hoặc kể chuyện ngắn gọn, nếu cần).

c) Bước 3 : Tìm hiểu về trả lời phỏng vấn. GV có thể tiến hành giảng dạy nội dung này theo một trong hai cách :

– Cách thứ nhất : Dạy theo tiến trình được gợi ra trong SGK. Cụ thể là :

+ Xác nhận những kết luận ghi trong đoạn đầu của mục III.

+ Tiếp đó, cho HS xem xét ví dụ, rồi thảo luận câu hỏi ở đoạn tiếp theo để rút ra kết luận : Người được phỏng vấn không chỉ cần trả lời trúng vào điều được hỏi, bằng những ý kiến trung thực, rõ ràng. Câu trả lời còn phải được trình bày sao cho hấp dẫn. Có thể lấy câu trả lời của Chủ tịch Hồ Chí Minh được dẫn trong SGK làm mẫu mực. Câu trả lời đó hay không chỉ vì nội dung rõ ràng, sáng tỏ mà còn vì cách trả lời thật thú vị, vừa thông minh vừa dễ hiểu.

– Cách thứ hai : Với đối tượng HS khá hơn, GV có thể yêu cầu các em tự đặt mình vào vị thế của người trả lời phỏng vấn, rồi đặt ra cho các em câu hỏi : Cần làm như thế nào để câu trả lời gây được ấn tượng tốt cho người nghe (người đọc) ? Từ đó, GV dẫn dắt HS đến những kết luận như đã nêu ở trên.

III – KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

Bài tập 2

Tham khảo lời khuyên dưới đây :

Cách hay nhất để trả lời câu hỏi này là thành thật chỉ ra điểm yếu của bạn và đồng thời chỉ ra luôn cách thức mà bạn đã biến điểm yếu đó thành điểm mạnh của mình.

Chẳng hạn nếu bạn từng yếu trong khâu tổ chức, lập kế hoạch, hãy chỉ ra cách mà bạn đã khắc phục nó, lập kế hoạch và kiểm soát thời gian của mình. Nhà tuyển dụng sẽ thấy khả năng biết mình biết người cũng như năng lực của bạn trong việc cải thiện bản thân.

(Theo báo điện tử *Tuoitreonline*, ngày 7 – 10 – 2006)